

УДК 378.147+327+355

Ганна Красота-Мороз,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-1990-305>
DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/136-143

ПОНЯТТЯ КРОСКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДЛЯ УЧАСТІ У МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЯХ З ПІДТРИМАННЯ МИРУ І БЕЗПЕКИ

Стаття присвячена дослідженню сутності і визначенню кроскультурної компетентності та комунікації. Визначено основні компоненти кроскультурної компетентності та методи навчання крос-культурної взаємодії. Проаналізовано джерела кроскультурної комунікації у керівних документах Міністерства оборони України. Доведено необхідність подальшого дослідження кроскультурної взаємодії з подальшим її впровадженням до курсу підготовки військовослужбовців, які будуть залученими у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки.

Ключові слова: кроскультурна компетентність; кроскультурна комунікація; військовослужбовці; міжнародні операції з підтримання миру і безпеки; міжкультурні комунікації; міжетнічні комунікації.

Постановка проблеми. У рамках міжнародного співробітництва в оборонній сфері перед Україною постають виклики, які можливо подолати маючи у своєму арсеналі підготовлених фахівців, які повинні володіти ключовими навичками для роботи та співпраці з представниками різних національностей. Успішна та результативна комунікація з носіями інших культур на міжнародній арені неможлива без знання та розуміння специфічних особливостей і відмінностей їх культур, а також практичних навичок міжкультурного спілкування. Тому з'являється необхідність у професійній підготовці військовослужбовців Збройних Сил України, які плануються до залучення в інтернаціональних тренуваннях, міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, спеціальних моніторингових місіях Організації з безпеки і співробітництва в Європі (далі - ОБСЄ) тощо. Водночас, важливим чинником зовнішньої та внутрішньої політики в умовах державотворчих процесів є міжкультурне співробітництво, яке набуло асиметричного характеру в умовах культурної експансії розвинутих країн та розповсюдження їх політичної ідеології на глобальному, регіональному та національному рівнях. Зокрема, поняття міжкультурного співробітництва відображає себе у формі політичної культури в мультикультурному середовищі, яке спрямоване на гармонізацію відносин між різними суб'єктами міжнародної взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття “міжкультурної (кроскультурної, міжетнічної) комунікації” було введено до наукового обігу Г. Трейгеромі Е. Холлом у праці “Культура і комунікація. Модель аналізу” (1954). Вони окреслили міжкультурну комунікацію як ідеальну мету, до якої повинна йти людина у своєму прагненні якомога краще та ефективніше

адаптуватися до навколишнього середовища.

Розвиваючи концепт міжкультурної комунікації значний вклад у сутність і визначення кроскультурної взаємодії зробили наступні науковці: С. Андреева, Ф. Бацевич, С. Безус, В. Біблер, Л. Гальчук, Ю. Таратухіна, Н. Якса та інші. Підсумовуючи їх погляди можна виділити, що кроскультурна комунікація – складна та багаторівнева компетенція, що є інструментом стратегічного мислення та планування, джерелом конкурентної переваги та додаткової значущості. Слід відмітити праці А. Солодкої щодо розроблення моделі формування готовності учасників педагогічного процесу вищих навчальних закладів до кроскультурної взаємодії та апробації відповідно цій моделі методики[1]. Також значний внесок у розвиток кроскультурної взаємодії зробила В. Горлач, яка у своєму дослідженні розробила та обґрунтувала організаційно-педагогічні умови, що забезпечують успішне формування вмінь кроскультурної комунікації в майбутніх фахівців сфери обслуговування[2].

Метою статті є аналіз та визначення поняття кроскультурної комунікації військовослужбовців Збройних сил України під час підготовки для участі у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки.

Методи дослідження. У статті використано загальнонаукові методи аналізу наукової літератури з досліджуваної проблеми, системний аналіз і синтез, порівняння, систематизації та узагальнення.

Виклад основного матеріалу.

На даний час внаслідок глобалізації у різних сферах діяльності загострюється увага до ефективної взаємодії фахівців різних галузей поза межами країни, тобто зростає необхідність комунікації на міжнародній арені. Вже на етапі розуміння про можливий контакт різних культур виникає поняття кроскультурної комунікації.

А. Солодка відзначила, що кроскультурна взаємодія – принципово інші семантичні умови для інтеракції представників різних культур. Це – міжкультурне поле спілкування, на якому зароджується та реалізується низка новоутворень в індивідуальній сфері взаємодіючих сторін, що в системі може бути використано для виховання особистості на перетині культур. Залучення додаткових ресурсів інтерпретації смислу на основі ідентифікації загального по відношенню до специфічного (відмінного) в культурному досвіді сприяє точнішому розумінню учасниками взаємодії проблеми успішного функціонування особистості у світі. Це дає поштовх для їхнього самоусвідомлення своєї власної культурної особливості, оскільки у формуванні смислу під час кроскультурної взаємодії акцент робиться на виявленні інваріантів, єдиних основ у культурному різноманітті, виявленні принципових відмінностей, несхожості, а також певною мірою неможливості зіставлення різних культур, збереженні пластів самобутності серед наростаючої однорідності. Спрямованість на розуміння цінності інших культур на основі толерантності активізує моральні позиції її учасників, сприяючи їхній готовності змінюватися для досягнення взаєморозуміння.[1, с.52-53]

На думку Н. Самойленко, кроскультурна комунікація інтерпретується як особливий тип культури, характерними рисами якого є взаємодія етнокультури,

ектнокультурна компетентність особистості, толерантність, намагання досягти згоди у всіх сферах міжнаціонального спілкування. [3, с.14]

У своєму дослідженні В. Горлач прийшла до висновку, що кроскультурна комунікація – це процес інформаційного обміну між представниками різних культур, що здійснюється за допомогою різноманітних засобів і має на меті встановлення взаєморозуміння через досягнення відповідності різних культурно обумовлених систем цінностей. [2, с.36]

Професійна підготовка військовослужбовців має бути спрямована на формування в них розуміння факту різноманітності і відмінності існуючих культур, поваги і толерантного ставлення до їх проявів, бажання і готовності вирішувати неминучі в кроскультурному спілкуванні суперечності і конфлікти.

Для ефективної міжкультурної комунікації перш за все потрібно приділити увагу кроскультурній компетенції, яка є основоположною та своєрідним базисом для міжетнічної взаємодії.

За дослідженнями А. Солодкої, кроскультурна компетентність розуміється як інтегративна особистісна якість, що характеризується синтезом спеціальних знань (країнознавчих, соціокультурних, психологічних), умінь (вербальних, невербальних і паравербальних комунікативних умінь); соціально-ціннісної поведінки відповідно до іншомовних норм і цінностей (володіння механізмами імітації, ідентифікації, стереотипізації, узагальнення та ціннісних орієнтацій на іншомовну культуру) [9, с.87-88].

Е. Гріффіном визначено основні складові крос-культурної компетентності [4]:

- знання;
- мотивація;
- вміння;
- прихильність.

Під знаннями розуміється інформація про специфічні особливості певної культури. Такі знання мають віддзеркалюватися не просто у володінні інформацією, а розумінні того, що можуть значити для співрозмовника вербальні та невербальні жести, який стиль поведінки йому притаманний та якими інструментами комунікацій він може володіти. Також існує необхідність аналізу, з'ясування що є спільним і на чому варто робити акцент для знаходження спільної точки зору.

Мотивація - це бажання людей докласти максимальних зусиль з метою досягнення організаційних цілей, що зумовлена здатністю цих зусиль задовольняти певну індивідуальну потребу. У нашому випадку - це наявність бажання та необхідності взаємодіяти з представником іншої культури. За відсутності мотивації крос-культурна компетентність не зможе закріпитися у свідомості людини у зв'язку з неможливістю застосування її на практиці. Базисом для виникнення мотивації виступає потреба, наприклад, дізнатися важливу інформацію.

Володіння досвідом та навичками у побудуванні крос-культурних комунікацій знаходить своє відображення у вмінні. Варто розуміти, що навіть якщо людина не усвідомлювала, що бере участь у крос-культурних комунікаціях, то це усе одно відбувалося. Необхідно вказати у яких моментах

це відбувалося. Дуже корисно брати до уваги близькі і найбільш поширені приклади, а також стимулювати аналіз того, як відбувалися крос-культурні мотивації до отримання знань індивідом і як вони відбулися б вже після. Це допоможе не лише отримати бажаний результат від навчання, але й додати нову цінність.

Прихильність – позитивне, або ж об'єктивне ставлення до носія іншої культури. В першу чергу до побудови прихильності є усунення будь-яких стереотипів про інші культури та культурні відмінності.

Зазначені складові є фундаментальними для забезпечення отримання практичного досвіду у крос-культурній комунікації.

Міжкультурна компетентність зазвичай тягне за собою:

1. Розуміння способів мислення та дій інших людей (а не тільки їхнього управління системи або мовні традиції), що в свою чергу вимагає:

- постійне та активне навчання (включаючи самокритику);
- визнання та прийняття різноманітності як неминучого.

2. Перетворення цих знань у дії шляхом:

- культивування позитивної поведінки в певних обставинах,
- здатність адаптувати та інтегрувати усвідомлення до дії.

3. Баланс між спеціалізацією та узагальненням, наприклад:

– тверде розуміння концепції культури на відміну від досвіду в конкретній культурі;

– лінгвістичні здібності проти визнання важливості мови та/або здатності ефективно користуватися перекладачем.

4. Бажання підвищити якість та ефективність професії.

5. Політика, яка визнає важливість кроскультурної комунікації та пов'язує її з професійним духом.

Сутність кроскультурності ґрунтується з мовних навичок, спроможності адаптуватися до мінливих обставин і критично сприймати та реагувати на нові ситуації. Результат взаємодії цих складових залежить від уміння ідентифікувати та обмінюватися точками дотику (спільні цілі, пріоритети, цінності), які виходять за рамки відмінностей і дозволяють будувати стосунки та ефективно працювати разом.

Можна виділити наступні методи навчання крос-культурної взаємодії [5]:

1. Крос-культурна просвіта – набуття знань шляхом читання книг, перегляду фільмів.

2. Крос-культурне орієнтування. Прикладом може слугувати опис ситуацій, у яких приймають участь представники різних культур, у яких кожна обставина забезпечена різними варіантами, з яких потрібно вибрати правильну.

3. Крос-культурний тренінг – метод активного навчання. Він дає змогу сформувати практичні навички міжкультурної взаємодії, підготуватися до подолання культурного шоку.

Що стосується військової сфери, вона не є відокремленою від держави та суспільства, а є його частиною, і також вимагає від кожного військовослужбовця умінь ефективної взаємодії за допомогою вербального та невербального спілкування, обміном інформацією, як із супротивниками так і з

союзниками з інших держав.

Задля участі України в покращенні та розвитку загальноєвропейської та міжнародних систем колективної безпеки, а також у рамках конструктивного партнерства з Організацією Північноатлантичного договору та іншими міжнародними організаціями у сфері безпеки, Україна розглядає участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки як важливу складову своєї зовнішньої політики [6].

За підсумками 2021 року більше 300 військовослужбовців Збройних Сил України взяли участь у 8 міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки під егідою ООН, НАТО та у складі спільних миротворчих сил на території 7 країн світу (Демократична Республіка Конго, Косово, Республіка Південний Судан, Кіпр, Малі, Ісламська Республіка Афганістан, Республіка Молдова) та у районі Аб'ей. Упродовж 2021 року було організовано та практично проведено три ротації національних контингентів та 43 представників національного персоналу у складі міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки [7, с.78].

Участь Збройних Сил України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки залишається дієвим інструментом нарощування оперативних спроможностей визначених сил та засобів Збройних Сил України, досягнення ними оптимального рівня взаємосумісності з підрозділами інших країн, а також дає змогу підтримувати активну позицію нашої держави у міжнародних зусиллях із забезпечення миру і стабільності у світі [7, с.78].

У 2021 році забезпечено участь підрозділів Збройних Сил України у 21 багатонаціональному навчанні, з яких вісім проводилися на території України [7, с.79].

У відповідності до керівних документів підготовка національних контингентів поділяється на загальну, попередню, безпосередню та підготовку в районі проведення міжнародної операції. У розрізі загальної підготовки здійснюється надання базових знань із миротворчої тематики підтримання миру і безпеки особовому складу Збройних Сил України; досягнення визначеного рівня взаємосумісності та бойової готовності, необхідного для повноцінної участі в міжнародних операціях. До програми загальної підготовки входять наступні теми, які опосередковано стосуються кроскультурній комунікації: культура країни перебування; правила поведінки миротворців; гендерні аспекти миротворчості; протидія сексуальній експлуатації та знущанням; взаємодія та проведення переговорів; управління стресом; робота із засобами масової інформації; мовна підготовка; правила ведення переговорів і посередництва та урегулювання кризових ситуацій (для кандидатів на посади, за відповідними фаховими (кваліфікаційними) вимогами) та інші [8].

Висновок та перспектива подальших досліджень. Серед керівного складу оборонного сектору зростає обізнаність, що знання самої мови недостатньо для ефективної комунікації. Виходячи із зазначеного слід дійти до наступного висновку, що кроскультурна комунікація військовослужбовців - соціально і професійно обумовлений процес обміну різною за характером і змістом інформацією, що відбувається за допомогою різноманітних засобів і

має на меті максимальне задоволення потреб держави в оборонній сфері шляхом досягнення взаєморозуміння і ефективної взаємодії між представниками різних культурних груп. Таким чином, проблема формування вмінь кроскультурної комунікації набуває особливого значення у професійній підготовці військовослужбовців Збройних Сил України, які плануються до залучення в інтернаціональних тренуваннях, міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, які за специфікою служби мають стикатися з різноманітністю і нетотожністю національних культур. Даний аспект потребує поглибленого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Солодка А.К. Теоретико-методичні засади кроскультурної взаємодії учасників педагогічного процесу вищих навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2015. 462 с.
2. Горлач В.В. Формування вмінь кроскультурної комунікації у майбутніх фахівців сфери обслуговування : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2020. 285 с.
3. Самойленко Н.Б. Міжкультурна компетентність майбутніх фахівців гуманітарного профілю. Севастополь : Рібест, 2013. 412 с.
4. Griffin, Emory A. A First Look at Communication Theory (6 ed.). – McGraw-Hill, 2006. URL: <https://goo.gl/6JUdRr>. (дата звернення 26.04.2022).
5. Байша К.М. Формування навичок крос-культурної комунікації в студентів технічних і прирhttp://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2019/62/part_2/6.pdf. (дата звернення 26.04.2022).
6. Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки : Закон України від 23.04.1999 № 613-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/613-14/conv#Text>. (дата звернення 26.04.2022).
7. Біла книга 2021. Оборонна політика країни : Інформаційний бюлетень/ підготовлений робочою групою фахівців Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України та Адміністрації Державної спеціальної служби транспорту; Київ, 2022. 124 с.
8. Про затвердження Інструкції з підготовки та застосування національних контингентів, національного персоналу в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки : наказ Міністерства оборони України від 18.01.2016 р. № 23. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0206-16#Text>. (дата звернення 26.04.2022).
9. Міжкультурна комунікація і глокалізаційні процеси у соціологічному вимірі: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 12 квітня 2019 р. під заг. ред. В. Ф. Лисак. Маріуполь: МДУ, 2019. 179 с.
10. Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ: КНЕУ, 2016. 233 с.
11. Щетініна Л., Рудакова С., Кравець О. Сутність крос-культурної компетентності: від теорії до практики. Ефективна економіка № 4, 2017. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5537>. (дата звернення 26.04.2022).одничих спеціальностей. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах том 2, №62, 2019. URL :

REFERENCES

1. Solodka A.K. Theoretical and methodological principles of cross-cultural interaction of participants in the pedagogical process of higher educational institutions: dis. ... cand. ped. Science: 13.00.07. Kyiv, 2015. 462 p.
2. Gorlach V.V. Formation of cross-cultural communication skills in future service professionals: dis. ... cand. ped. Science: 13.00.04. Zaporozhye, 2020. 285 p.

3. Samoilenko N.B. Intercultural competence of future specialists in the humanities. Sevastopol: Ribest, 2013. 412 p.
4. Griffin, Emory A. A First Look at Communication Theory (6 ed.). – McGraw-Hill, 2006. URL: <https://goo.gl/6JUdRr>. (application date April 26, 2022).
5. Baisha K.M. Formation of cross-cultural communication skills in students of technical and natural specialties. Pedagogy of Creating a Creative Personality in Higher and Secondary Schools Volume 2, №62, 2019. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2019/62/part_2/6.pdf. (application date April 26, 2022).
6. On Ukraine's participation in international peacekeeping operations: Law of Ukraine of April 23, 1999 № 613-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/613-14/conv#Text>. (application date April 26, 2022).
7. White Paper 2021. Defense Policy of the Country: Information Bulletin / prepared by a working group of specialists of the Ministry of Defense of Ukraine, the General Staff of the Armed Forces of Ukraine and the Administration of the State Special Transport Service; Kyiv, 2022. 124 p.
8. On approval of the Instruction on training and use of national contingents, national personnel in international peacekeeping and security operations: order of the Ministry of Defense of Ukraine dated 18.01.2016 № 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0206-16#Text>. (application date April 26, 2022).
9. Intercultural communication and glocalization processes in the sociological dimension: Coll. materials All-Ukrainian scientific-practical Conf., Mariupol, April 12, 2019 under the general ed. VF Lisak. Mariupol: Moscow State University, 2019. 179 p.
10. Strategies of intercultural communication in language education of modern universities: Coll. materials International. scientific-practical conf., Kyiv: KNEU, 2016. 233 p.
11. Shchetinina L., Rudakova S., Kravets O. The essence of cross-cultural competence: from theory to practice. Effective Economy № 4, 2017. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5537>. (application date April 26, 2022).

РЕЗЮМЕ

Анна Красота-Мороз
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского, г. Киев

Понятие кросскультурной коммуникации военнослужащих Вооруженных сил Украины во время подготовки к участию в международных операциях по поддержанию мира

Статья посвящена исследованию сущности и определению кросскультурной компетентности и коммуникации. Определены основные компоненты кросскультурной компетентности и методы обучения кросс-культурному взаимодействию. Проанализированы источники кросскультурной коммуникации в руководящих документах Министерства обороны Украины. Доказана необходимость дальнейшего исследования кросскультурного взаимодействия с дальнейшим его внедрением в курс подготовки военнослужащих, которые будут вовлечены в международные операции по поддержанию мира и безопасности.

Ключевые слова: кросскультурная компетентность; кросскультурная коммуникация; военнослужащие; международные операции по поддержанию мира и сохранности; межкультурные коммуникации; межэтнические коммуникации.

SUMMARY

Hanna Krasota-Moroz,
National University of Defense of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovsky, Kyiv

The concept of cross-cultural communication of the military servants of the armed forces of Ukraine during preparation for participation in the international operating operation

The article is devoted to the study of the essence and definition of cross-cultural competence and communication. The main components of cross-cultural competence and methods of teaching cross-cultural interaction are identified. Sources of cross-cultural communication in the guiding documents of the Ministry of Defense of Ukraine are analyzed. The necessity of further research of cross-cultural interaction with its further introduction to the training course of servicemen who will be involved in international peacekeeping operations has been proved.

Key words: *cross-cultural competence; cross-cultural communication; military; international peacekeeping and security operations; intercultural communication; interethnic communications.*

Introduction. *An important factor in foreign and domestic policy in the context of state-building processes is intercultural cooperation, which has become asymmetric in the context of cultural expansion of developed countries and the spread of their political ideology at the global, regional and national levels. In particular, the concept of intercultural cooperation is reflected in the form of political culture in a multicultural environment, which aims to harmonize relations between different actors in international cooperation.*

Purpose : *is an analysis and definition of the concept of cross-cultural communication of servicemen of the Armed Forces of Ukraine in preparation for participation in international operations to maintain peace and security.*

Methods. *The article uses general scientific methods of analysis of scientific literature on the researched problem, system analysis and synthesis, comparison, systematization and generalization.*

Results. *The main components of cross-cultural competence and methods of teaching cross-cultural interaction are identified. Sources of cross-cultural communication in the guiding documents of the Ministry of Defense of Ukraine are analyzed. The necessity of further research of cross-cultural interaction with its further introduction to the training course of servicemen who will be involved in international peacekeeping operations has been proved.*

Conclusion. *Awareness is growing among the leadership of the defense sector that knowledge of the language itself is insufficient for effective communication. Based on the above, it should be concluded that cross-cultural communication of servicemen is a socially and professionally conditioned process of exchanging information of different nature and content, which takes place through various means and aims to meet the needs of the state in defense between representatives of different cultural groups. Thus, the problem of developing cross-cultural communication skills is of particular importance in the training of servicemen of the Armed Forces of Ukraine, who are planned to be involved in international training, international peacekeeping and security operations. This aspect needs in-depth study.*